

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

ANDRAGOGO KAIP MULTIKULTŪRINIO UGDYTOJO KOMPETENCIJOS IR JŲ RAIŠKA

Šiandien ugdytojui tenka dirbti nuolat besikeičiančiame pasaulyje, kurio vienas iš esminių bruožų yra vis didėjanti kultūrinė įvairovė ir kultūrų tarpusavio sąveika. Natūralu, kad ši ir veiklos pasaulyje, ir švietimo sistemoje vykstanti kaita, iššaukia pokyčius ir andragogo veikloje, suponuoją naujų jo kompetencijų poreikį. Šiuo atveju tai būtų multikultūrinio ugdytojo kompetencija. Nors šios kompetencijos poreikis atsirado dar XX a. viduryje kartu su vis didėjančiu multikultūrinio ugdymo poreikiu, jos aktualumas nemažėja ir šiandien.

Tuo labiau, kad multikultūrinės aplinkos, grindžiamos įvairove, demokratiškumu ir tolerancija, samprata bei vertybinės nuostatos jos atžvilgiu, Lietuvoje dar tik formuojasi. Kita vertus, net pačiose demokratiškiausiose valstybėse, kur multikultūriškumo pripažinimas ir palaikymas jau yra tapęs visuomenės narių santykius reguliuojančiu principu, tokie negatyvūs reiškiniai kaip įvairūs rasistiniai išpuoliai, ksenofobija, diskriminacija dar nėra išnykę. (Tamošiūnas, 2001). Visa tai skatina labiau pasigilinti ir į pačią multikultūrinio ugdymo(si) sampratą ir esmę, ir į šį ugdymą(si) organizuojančio ugdytojo kompetencijas.

Šiandieninę multikultūriškumo sampratą (Tamošiūnas, 2001; Mahalingam, McCarthy, 2000; Ramsey, 2004; Nieto, 2000 ir kt.), puikiai iliustruoja šie teiginiai:

- Kiekvienai visuomenei yra būdingi kultūriniai skirtumai, kuriuos galime išskirti ne tik tautiniu, bet ir religiniu, lyties, socialinės padėties, amžiaus, gyvenamosios vietovės ir kitais aspektais. Tai reiškia, kad monokultūrinės visuomenės apskritai neegzistuoja ir kad visi mes gyvename įvairiakultūrijoje aplinkoje.
- Tiek kiekviena kultūra, tiek ir pati kultūrinė įvairovė yra vertybė, todėl yra gerbtinos ir saugotinos. Kitaip sakant, puiku, kad egzistuoja įvairios kultūros, kurių kiekviena turi savitą požiūrį į pasaulį, savitą vertybių sistemą bei savitas savo kultūrinių ypatumų raiškos priemonės.
- Multikultūriškumas yra tarpkultūrinio supratimo prielaida, t.y. gyvenimas tarp *kitokių* skatina geriau suvokti savo ir kitas kultūras. Iš tiesų, paradoksalu, tačiau kuo daugiau ir geriau susipažįsti su kitomis kultūromis, kuo giliau pažįsti savąją.
- Esminiai multikultūriškumo ir multikultūrinio ugdymo principai yra kultūrų lygiateisiškumo ir kultūrinio reliatyvizmo principai. Pirmasis - kultūrų lygiateisiškumo – principas eliminuoja kultūrinės hierarchijos galimybę, t.y. pripažįstama, kad nepriklausomai nuo

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

vienos ar kitos kultūros atsiradimo laikotarpio, nuo pagal jos vertybes, normas ir tradicijas gyvenančių žmonių skaičiaus ar pan., visos jos turi lygias teises egzistuoti ir vystytis. Tuo tarpu kultūrinio reliatyvizmo principas skatina suvokti visų kultūrų autentiškumą ir kitos kultūros raiškos nevertinti pagal savosios kultūros dimensijas.

- Kultūrų pažinimas - tai kelias į toleranciją ir bendradarbiavimą, konstruktyvų veikimą įvairiakultūroje aplinkoje, nes dažniausiai bijome to, ko nežinome ir nepažįstame. O kuo daugiau žinome ir pažįstame įvairių kultūrų žmonių, kuo daugiau turime multikultūrinės patirties, tuo laisviau jaučiamės, tuo konstruktyviau veikiame įvairiakultūroje aplinkoje.

Akivaizdu, kad šiame kontekste vis aktualesnis yra visų visuomenės narių multikultūrinis ugdymas, kuriuo siekiama ugdyti ir ugdytis gebėjimą pažinti kultūrinę įvairovę, suvokti šios įvairovės pagrindus ir vertę bei ugdytis gebėjimą gyventi įvairiakultūroje aplinkoje. Ir jeigu savo atsiradimo pradžioje multikultūrinis ugdymas(is) buvo labiau orientuotas į lokales imigrantų integracijos problemas, tai šiandien jis yra traktuojamas kaip holistinis ir visaapimantis visų visuomenės narių ugdymas(is). Tai reiškia, kad ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo sistemoje jam turėtų būti skiriamas pakankamas dėmesys.

Tikslai, į kuriuos šiandien yra orientuotas multikultūrinis ugdymas(is), taip pat kito tiek savo turiniu, tiek adresatu. Jei pradžioje jie daugiau buvo orientuoti į jaunimą ir jų pasirengimą integruotis į kitą nei jų pačių kultūrinę aplinką, tai šiandien vienas svarbiausių multikultūrinio ugdymo uždavinių yra visų visuomenės narių pasirengimas efektyviai ir konstruktyviai veikti ir gyventi kultūriškai įvairioje aplinkoje. Norint kokybiškai realizuoti šiuos tikslus, būtina, kad ir ugdytojas (ir netgi visas ugdymo(si) įstaigos personalas) turėtų atitinkamų profesinių žinių ir gebėjimų, įgalinančių juos sėkmingai dirbti kultūros požiūriu mišrioje grupėse ir ugdyti multikultūrinės besimokančiųjų kompetencijas. Tuo labiau, kad kultūrinius skirtumus, kaip jau minėjome, galime identifikuoti labai įvairiais aspektais, t.y. ne tik tradiciškai etniniu, bet ir amžiaus, lyties, socialinės padėties, gyvenamosios vietovės ir pan. Dėl šių ir kitų priežasčių (pvz. socialinės atskirties sumažinimo, kitoniškumo pripažinimo, pilietinės savimonės ugdymo, globalizacijos tendencijų, emigracijos ir imigracijos procesų ir pan.) multikultūrinis ugdymas yra aktualus kiekvienai visuomenei, kiekvienos visuomenės – taip pat ir Lietuvos – ugdymo teorijai ir praktikai. Tuo labiau, kad multikultūrinis ugdymas(is) ne tik padeda geriau pažinti kitas kultūras, bet stiprina ir savo kultūrinį identitetą.

Apibendrinus daugelio autorių įvardijamas multikultūrinio ugdytojo (Landis, Bhagat, 1996, Fennes, Hapgood, 1997; McAllister, Irvine, 2000; Pope-Davis, Ming Liu, Toporek, 2003 ir kt.) bei

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

šiandienos pedagogo kompetencijas, buvo išskirtos tokios **multikultūriniam ugdytojui svarbios kompetencijos:**

- Nuolatinis rūpinimasis besimokančiųjų gerove. Tai reiškia, kad bet kokio ugdymo(si) procese pastarieji turi turėti galimybę įgyti žinių, gebėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų, įgalinančių juos efektyviai gyventi ir veikti įvairiakultūroje aplinkoje.
- Sukurti rūpestingą, nebauginančią, nediskriminuojančią, o priešingai, tolerantišką ir įgalinančią ugdomąją aplinką, kurioje būtų pripažįstamas kiekvieno besimokančiojo kultūrinis identitetas, o ugdymo(si) procesas būtų organizuojamas taip, kad šis identitetas būtų ne tik atliepiamas, bet ir stiprinamas
- Ugdytojas turi būti supratęs ir pasirengęs ugdymo procese reaguoti ir veikti skirtingais būdais, įgalinančiais kiek įmanoma efektyviau atliepti kultūrinius besimokančiųjų skirtumus
- Ugdytojas turi turėti tokias vertybines nuostatas kaip tolerancija ir atvirumas kitoniškumui, kaitai, nežinomam ir pan.

Detalizuojant šias kompetencijas galima būtų išskirti šias **multikultūriniam ugdytojui aktualias kompetencijų grupes:**

- Bendrosios kompetencijos
- Profesinės kompetencijos, kurias, savo ruožtu, dar būtų galima skirstyti į
 - Bendrąsias pedagogines
 - Specialiąsias multikultūrinio ugdytojo
- asmeninės kompetencijos.

Bendrujų kompetencijų blokui buvo priskirtos tokios kompetencijos kaip:

- *komunikacinė,*
- *kritinio mąstymo,*
- *konfliktų valdymo,*
- *savirefleksijos,*
- *analizės ir įvykių vertinimo,*
- *kalbų/tarmių mokėjimo,*
- *veiklos organizavimo,*
- *savo gebėjimų ribų suvokimo,*

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- *situacijų analizės,*
- *įvykių prevencijos,*
- *veiklos vadybos,*
- *savęs pažinimo,*
- *problemų sprendimo kompetencijos.*

Šios kompetencijos yra svarbios bet kurioje formalioje ir neformalioje žmogaus veikloje, tuo labiau ugdytojo veikloje. Tačiau multikultūriniam ugdytojui jų reikšmingumas dar padidėja, nes jau pats multikultūriškumas savyje suponuoja gebėjimą suvokti kitą ir savąją kultūrą kritiškai, analizuoti ir reflektuoti savo ir kitų patirtį savojoje ir kitoje kultūroje, taikiai ir konstruktyviai spręsti problemas ir skirtingu kultūriniu pagrindu kilusius konfliktus ir pan. Kita vertus, kaip ugdytojui svarbu yra ir nepervertinti savo kaip ugdytojo galimybių arba, kitaip sakant, suvokti savo galimybių ribas

Į **profesinių kompetencijų bloką** buvo įtrauktos bendrosios pedagoginės ir specialiosios multikultūrinio ugdytojo kompetencijos. Multikultūriniam ugdytojui aktualios šios **bendrosios pedagoginės kompetencijos**:

- *Komunikacinė (gimtąja ir užsienio kalba arba kalbomis)*
- *Kritinio mąstymo*
- *Konfliktų valdymo*
- *Savirefleksijos*
- *Analizės ir įvykių vertinimo*
- *Kalbų/tarmių mokėjimo*
- *Veiklos organizavimo*
- *Savo gebėjimų ribų suvokimo*
- *Situacijų analizės*
- *Įvykių prevencijos*
- *Veiklos vadybos*
- *Savęs pažinimo*
- *Problemų sprendimo*

Analizuojant **specialiąsias multikultūrinio ugdytojo kompetencijas**, buvo išskirtos šios dažniausiai minimos multikultūriniam ugdytojui svarbios kompetencijos, kurių vienos, pagal Bloomo tikslų taksonomiją (Marzano, 2005), pasireiškia:

- žinojimo ir supratimo lygmenyje:

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- *žinios apie multikultūrinį ugdymą,*
- *žinios apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus ir pan.*
- kitos – taikymo, analizės, sintezės ir vertinimo lygmenyje:
 - *multikultūrinių žinių taikymo praktikoje,*
 - *multikultūrinių prieštaravimų valdymo,*
 - *multikultūrinio ugdymo programų kūrimo,*
 - *multikultūrinio ugdymo metodų ir veiklos formų įvairiakultūre grupėse parinkimo,*
 - *kultūrinių mainų inicijavimo,*
 - *kultūrinių skirtumų įtakos asmens veiklai ir elgesiui suvokimo,*
 - *tarpkultūrinių konfliktų sprendimo,*
 - *jautrumo ugdytinių poreikiams.*

Kaip ypač svarbios efektyviam multikultūriniam ugdymui realizuoti buvo minimos ir tokios **asmeninės ugdytojo kompetencijos** kaip:

- *tolerancija,*
- *atvirumas (nusiteikimas) kaitai,*
- *lankstumas,*
- *kultūrinis identitetas,*
- *pakantumas skirtumams,*
- *pagarba,*
- *kūrybiškumas,*
- *empatija,*
- *stereotipų neturėjimas,*
- *teigiamas požiūris į kitas kultūras,*
- *tikėjimas kultūrinių konfliktų išsprendžiamumu.*

Akivaizdu, kad visuose trijuose kompetencijų blokuose įvardintų kompetencijų įvaldymas leistų kokybiškai realizuoti multikultūriniam ugdymui keliamus tikslus ir deleguojamas vertybines nuostatas ir principus

Įdomu, kaip šias kompetencijas vertina patys ugdytojai. Įvairiose ugdymo institucijose dirbantiems pedagogams buvo pasiūlyta įvertinti aukščiau įvardintų kompetencijų reikalingumą multikultūriniam ugdytojui apskritai ir kiek, jų manymu, jie patys yra įvaldę šias kompetencijas.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Apklauso rezultatai parodė, kad kalbant apie **bendrašias kompetencijas**, reikalingiausiomis yra komunikacinė (61,8 proc.), veiklos organizavimo (44,3 proc.) ir konfliktų valdymo (37,9 proc.) kompetencijos. Pirmąsias dvi, jų manymu, jie yra įvaldę geriausiai. Apie trečdalis jų pripažįsta analizės ir įvykių vertinimo (30,9 proc.), kalbų/tarmių mokėjimo (30 proc.), situacijų analizės (29,4 proc.), savęs pažinimo (33 proc.), problemų sprendimo (34,6 proc.) kompetencijų svarbą. Tik penktadalis mano, kad multikultūriniam ugdytojui būtų svarbu kritiškai mąstyti (23,5 proc.), suvokti savo gebėjimo ir galimybių ribas (22 proc.), vadovauti veiklai (20,5 proc.). Mažiausiai reikalingomis įvardintos savirefleksijos (10,7 proc.) ir įvykių prevencijos (15,3 proc.) kompetencijos. Logiška, kad ir jų įvaldymo lygmuo yra žemas. Vidutiniškai tik kas penktas ar šeštas respondentas mano turįs šias kompetencijas.

Bene geriausiai pedagogai vertina savo turimas **bendrašias pedagogines kompetencijas** (59,9 proc.), nors jų reikalingumu multikultūriniam ugdytojui neabejoja tik 48 procentai respondentų. Vertindami **profesines multikultūrines kompetencijas**, pedagogai, kaip jau buvo minėta, vadovaujasi kognityvistinėmis nuostatomis: kaip labiausiai reikalingas multikultūriniam ugdytojui pedagogai išskiria žinias apie multikultūrinį ugdymą (61,5 proc.) ir žinias apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus (49,5 proc.). Nors daugiau nei pusę respondentų (45,2 proc.) pripažįsta multikultūrinių žinių taikymo praktikoje svarbą, išreikšdami savo požiūrį į atskiras taikymo – vertinimo lygmens multikultūrinio ugdytojo kompetencijas, pedagogai jų nesureikšmino. Tik apie penktadalis respondentų mano, kad multikultūrinis ugdytojas turi turėti tokias kompetencijas kaip multikultūrinių prieštaravimų valdymas (13,1 proc.), multikultūrinio ugdymo programų kūrimas (17,1 proc.), kultūrinių mainų inicijavimas (17,1 proc.), tarpkultūrinių konfliktų sprendimas (19,3 proc.). Trečdalis respondentų mini metodų ir veiklos formų multikultūrinėse grupėse parinkimo (27,5 proc.) ir kultūrinių skirtumų įtakos asmens veiklai ir elgesiui suvokimo (29,1 proc.) kompetencijas.

Vertindami savo turimas kompetencijas, pedagogai buvo gana kritiški. Geriausiai jie vertino tik **savo bendrašias pedagogines kompetencijas** (59,9 proc.), jautrumą ugdytinių poreikiams (48,3 proc.) ir žinias apie įvairias kultūras ir kultūrinius skirtumus (32,4 proc.), nors ir šie vertinimai nėra aukšti. Tik kas ketvirtas jų nurodė turį žinių apie multikultūrinį ugdymą (26,9 proc.), kas penktas – gebas suvokti kultūrinių skirtumų įtaką asmens veiklai ir elgesiui (20,5 proc.). Tuo tarpu turį kitų labai **svarbių multikultūriniam ugdytojui kompetencijų** nurodė labai maža dalis tyrimo dalyvavusių pedagogų: multikultūrinių prieštaravimų valdymas (1,5 proc.), multikultūrinio ugdymo programų kūrimas (3,4 proc.), kultūrinių mainų inicijavimas (6,1 proc.), tarpkultūrinių konfliktų

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

sprendimas (8,6 proc.). Rezultatų analizė dar kartą patvirtina prielaidą, kad dar nesame tinkamai pasirengę įgyvendinti multikultūrinio ugdymo tikslus ir principus.

Nurodydami multikultūriniam ugdytoji reikalingas **asmenines kompetencijas**, pedagogai dažniausiai mini teigiamą požiūrį į kitas kultūras (64,8 proc.), toleranciją (59,3 proc.) ir pagarbą (50,2 proc.), iš dalies – lankstumą (45,9 proc.), atvirumą kaitai (42,8 proc.), pakantumą skirtumams (45,9 proc.), kūrybiškumą (45,3 proc.). Keisčiausia, kad stereotipų neturėjimą (22 proc.) ir kultūrinį identitetą (24,8 proc.) pedagogai žymėjo rečiausiai. Tuo tarpu šios asmeninės kompetencijos ir vertybinės nuostatos yra ypač aktualios multikultūriniam ugdytoji. Neišvysčius savo kultūrinio identiteto, gali būti labai sudėtinga suprasti kitas kultūras, pripažinti jų vertingumą, o taip pat ir atsisakyti stereotipų kitų kultūrų ir savosios kultūros atžvilgiu. Be to, kultūrinio identiteto stiprinimas ir stereotipų atsisakymas daugelio mokslininkų traktuojami kaip multikultūrinio ugdymo tikslai.

Analogiškai aukščiau pateiktiems rezultatams respondantai vertino savo kaip multikultūrinio ugdytojo asmenines kompetencijas. Rečiausiai jie nurodė turį išvystytą kultūrinį identitetą (16,5 proc.), empatiją (12,5 proc.) ir stereotipų neturėjimą (15,6 proc.).

O kokios kompetencijos Jums atrodo reikalingiausios, kokių kompetencijų ugdymui(si) yra skiriamas pakankamas dėmesys, o kokių ne. Pasidalinkite savo įžvalgomis.

Literatūra

1. Fennes, H., Hapgood, K. (1997). Intercultural Learning in the Classrooms. Crossing Borders. London & Washington.
2. Landis, D., Bhagat, R.S. (Eds.). (1996). Handbook of Intercultural Training. Second edition.
3. Mahalingam, R., McCarthy, C. (Eds.). (2000). Multicultural Curriculum: New Directions for Social Theory, Practice, and Policy. New York, London.
4. Marzano R.J. (2005). Naujoji ugdymo tikslų taksonomija. Vilnius.
5. McAllister G., Irvine J.J. (2000). Cross Cultural Competency and Multicultural Teacher Education. Review of Educational Research, Vol. 70, No. 1, 3-24 (2000). [žiūrėta 2009-05-06] Prieiga per internetą: <http://rer.sagepub.com/cgi/content/abstract/70/1/3>
6. Nieto, S. (2000). Affirming Diversity. The Sociopolitical Context of Multicultural Education. Third edition. New York

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

7. Pope-Davis D.B., Ming Liu W., Toporek R.L. (2003). Handbook of multicultural competencies in counseling & psychology. SAGE [žiūrėta 2009-05-06] Prieiga per internetą:
[http://books.google.lt/books?id=2AcI5gRXLwEC&pg=PA265&lpg=PA265&dq=pope-davis+d.b.,+ming+liu+w.,+toporek+r.l.\(2003\).+handbook+of+multicultural+competencies+in+counseling+%26+psychology.+sage&source](http://books.google.lt/books?id=2AcI5gRXLwEC&pg=PA265&lpg=PA265&dq=pope-davis+d.b.,+ming+liu+w.,+toporek+r.l.(2003).+handbook+of+multicultural+competencies+in+counseling+%26+psychology.+sage&source)
8. Ramsey P.G. (2004). Teaching and learning in diverse world: multicultural education for young children.
9. Stoll, L., Fink, D. (1998). Keičiame mokyklą. Vilnius: Margi raštai.
10. Tamošiūnas, T. (2001). Multikultūrinių vertybių sklaida mokykliniuose vadovėliuose. [žiūrėta 2009-05-06] Prieiga per internetą: <http://skf.osf.lt/old/FK-BL-05.htm> prieiga 2009-05-06

Straipsnį parengė „Epale“ ekspertė,
Šiaulių valstybinės kolegijos docentė
Vadybos ir komunikacijos katedros vedėja
dr. Rasa Pocevičienė

Mokymosi inovacijos ir jų diegimas, besimokančiojo pažinimas, savivaldis mokymasis ir multikultūrinis ugdymas(is), jų svarba norint konstruktyviai gyventi ir veikti įvairiakultūroje visuomenėje, laisvės ir atsakomybės dėmė mokymosi procese, į besimokantįjį orientuoto mokymo(si) proceso užtikrinimas ir tobulinimas – tai tik dalis straipsnio autorės Rasos Pocevičienės mokslinių interesų ir tyrimų, kurių rezultatai paskelbti daugiau nei 60 įvairių mokslo ir metodinių publikacijų Lietuvoje ir užsienyje, pristatyti daugiau nei 50 mokslinių, metodinių, tame tarpe ir tarptautinių, konferencijų. Taip pat šių idėjų sklaida vykdoma, skaitant originalius kursus, vedant seminarus, mokymus, rengiant projektus, konsultuojant ir diegiant inovacijas ugdymo praktikoje